

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1320

מסכת בבא בתרא ע"ה-פ"א ♦ נגעים ג', ג' - ג, ז'

בס"ד, ה' אלו תשפ"ד

השבוע בגליון

- ♦ ירוחם - בתוך הגבול. מצפה רמון - מחוצה לו
- ♦ מי ישחט את שור הבר שיאכל ב"סעודת לויתן?!
- ♦ מכירת חמץ כיצד?
- ♦ מה פירוש המילה "דולר"

- ♦ עשיית ציצית על ידי נשים
- ♦ עשיית ציצית על ידי קטן
- ♦ גבולות ארצנו הקדושה
- ♦ חשיבות בירור מקומו של הגבול הדרומי

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

"בחזקת אריה"

הוא ידע שזה עלול לקרות לו. ריצתו המהירה כשרגליו נתונות במנעלים נטולי שרוכים, הותירה אותו עם נעל אחת בלבד. נעלו השנייה נותרה בפתח בית התיבות. לא היה סיפק ביזו לשוב אחור ולהרימה. היה עליו להשיג את הרכבת היוצאת את העיר, בכל מחיר. כל חייו תלויים היו בה, ברכבת. הרב שלמה זלמן עהרנרייך שליט"א מירושלים, מטיב לספר את המעשה ברגש רב. בהיותו ילד, הוא מספר, למדתי בתלמוד תורה "עץ חיים" שבירושלים. באותם ימים שימש הגה"צ רבי אריה לוי זצ"ל כמנהל הרוחני של החדר. שעות רבות היה רבי אריה ישוב בקיטונו, ממנו יצא לבחון את ילדי התלמוד תורה, לסייע בידם ולעודדם. סיפורים רבים שמעתי ממנו באותם ימים. רבי אריה, בעל זקן לבן ארוך מידות ועינים רחמיאיות, היה נוסך בנו אהבת תורה ויראת שמים באמצעות המעשים והסיפורים שהיה מזלף רכות על ליבותינו הצעירים, ואנו תלינו בו את עינינו והקשבנו. באחת הפעמים ביקש רבי אריה להגביר את חשקנו ללמוד ולהגות בתורה, ולשם כך הוא שיתף אותנו בחוויה אישית שחלפה עליו בימי חלדו.

צעיר לימים היה רבי אריה כאשר יצא את מפתן בית הוריו לעבר ישיבת ואלאזין המעטירה. הוריו, עניים מרודים, שהפרוטה מהם והלאה, ציידוהו במנת חום הגונה, בתפילות ובתחנונים. מחוסר אמצעים הם לא רכשו עבורו כרטיס נסיעה ברכבת והנער הצעיר נאלץ לעשות רגלי את הדרך לישיבה.

דף עז/ב דעתידה דשדיא תכלתא בה לצדיקי לעלמא דאתי

עשיית ציצית על ידי נשים

כידוע, נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן, היינו, שחיובן מותנה ותלוי במועד קבוע, כגון, הנחת תפילין, ציצית וכדומה. אמנם, אשה שחפצה לזכות במצווה שהזמן גרמא, רשאית לקיימה, ואף מקבלת שכר על כך [בדגת "מי שאינו מצווה ועושה"], ולדעת רבינו תם (עירובין צ"א תוס' ד"ה "דילמא") גם רשאית היא לברך על קיום מצווה זו [עין הלכה שולחן ערוך או"ח סי' תקפ"ט סעי' ו' שנחלקו בכך המחבר והרמ"א].

נחלקו הראשונים, אם בגד שהוטל בו ציצית על ידי אשה כשר למצוות ציצית. לדעת רש"י (בש"ת סי' פ"ג), הרא"ש (גיטין פ"ד סי' מ"ו) וראשונים נוספים, אשה כשרה להטיל ציצית בבגד. הרא"ש מביא ראיה לשיטתו מסוגייתנו, בה מספר רבי יוחנן, שפעם אחת הוא הפליג בספינה, ולמרבה הפלא, על פני המים צפה מול עיניהם תיבה משובצת באבנים טובות ובמרגליות. כאשר נוסעי הספינה ניסו למשות את הארגז היקר מן המים, יצאה בת קול ואמרה: "מאי אית לכו בהדי קרטליתא דדביתהו דר"ח בן דוסא **דעתידה דשדיא תכלתא בה לצדיקי** לעלמא דאתי", היינו: הניחו לתיבה זו המיועדת לאשת רבי חנינא בן דוסא, **שעתידה לעשות את הציציות** לבגדיהם של הצדיקים בעולם הבא. הרי לנו, שנשים כשרות להטלת ציצית בבגד. אף מסופר (בש"ת רש"י שם), שאשת ריב"ם, מראשוני בעלי התוספות, מרת בללס, היתה מכינה עבור בעלה את ציציותיו, משום שריב"ם סבר שאשה כשרה לכך.

אולם, לדעת רבינו תם (גיטין מה/ב תוס' ד"ה כל שישנו בקשירה), אשה אינה כשרה להטיל ציצית בבגד, מאחר שמי שאינו מחוייב במצווה אינו כשר לעשותה. גם המהר"ם מרוטנבורג (הובא בבית יוסף או"ח סי' י"ד) סובר כן וטעמו עמו, כי כפרשת ציצית נאמר (במדבר טו/לח) "דבר אל בני ישראל... **ועשו להם ציצית**". משמע, שהזכרים בלבד, "בני ישראל", ראויים להטיל ציצית ולא הנשים.

עשיית ציצית על ידי קטן: להבדל בין שני טעמים אלו יש גם השלכה מעשית. שכן, לדעת מהר"ם מרוטנבורג ניתן להשתמש בבגד שהוטל בו ציצית על ידי קטן [כאשר גדול עומד על גביו ומלמדו לעשות זאת "לשמה" (משנה ברורה סי' י"ד ס"ק ד')]. שהרי גם הוא מ"בני ישראל". אולם, לדעת רבינו תם, גם קטן אינו ראוי למלאכה זו, שהרי אינו מחוייב במצווה.

כיצד תתיישב שיטת רבינו תם והמהר"ם מרוטנבורג, הפוסלים את האשה מהטלת ציצית בבגד, עם הוכחת הרא"ש מסוגייתנו? בעל ארצות החיים (שולחן ערוך או"ח סי' י"ד סעי' א'), תירץ באופן נפלא

צעילוי נשמת

הר"ר **חיים הילל** ז"ל
ב"ר שמואל ז"ל
נלב"ע ה' באלול התשנ"ב
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **יחיאל מאיר ברנד** ז"ל
ב"ר יששכר דב הכהן ז"ל
נלב"ע ז' באלול תשמ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידו
הר"ר **אפרים ברנד** ומשפ' שיחיו - גבעתיים

צעילוי נשמת

מרת **לאה וייסנר** ע"ה
ב"ר משה וסופיה ז"ל
נלב"ע ט' באלול תשפ"א
תנצב"ה
הונצחה ע"י בני המשפחה

לעילוי נשמת

אמנו היקרה מרת **פרידה גילה פסקוביץ** ע"ה
בת ר' מאיר ז"ל נלב"ע י' באלול תש"ע **תנצב"ה**
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

קושיה זו, שהרי בעל מימרא זו בגמרתנו הוא רבי יוחנן, הסובר (נדה סא/ב), שמצוות בטלות לעתיד לבא. ומאחר שלדעת חלק מן המפרשים כוונתו לומר, שלעתיד לבוא הצדיקים יקיימו את המצוות אף על פי שלא יהיו מחוייבים בעשייתן, נמצא, איפוא, כי גם הנשים וגם הצדיקים לא יהיו חייבים במצווה, ולפיכך, אין כל עילה שלעתיד לבא אשה תהא מנועה מהטלת ציצית בבגד.

מדברי בעל הגהות מימוניות (הל' ציצית פ"א אות ט'), עולה יישוב נוסף לשיטת רבינו תם. לדבריו, לעתיד לבא לא תעסוק אשת רבי חנינא בן דוסא **בקשירת הציצית** לבגדי הצדיקים, כי אם **בטוית חוטי הציצית** בלבד, אותם תניח בארגז המדובר. זאת, מאחר שדווקא להטלת ציצית בבגד אינה כשרה, משום שאינה מחוייבת במצווה זו, אך טוויית חוטי הציצית, אף שצריך לעשותם לשם מצווה, אינו מעשה הנחשב לחלק עיקרי של המצווה, כי אם מעשה הכשרה למצוות הציצית.

להלכה פסק השולחן ערוך (או"ח סי' י"ד סעי' א'), שאשה כשרה לעשות ציצית לבגדו של האיש, ואילו הרמ"א כתב, כי לכתחילה יש להחמיר ולהמנע מכך [ראוי לציין את דעת הפרי מגדים, הקרבן נתנאל (ע"ד הרא"ש שם) והנתיב חיים (שולחן ערוך שם), שלדעת ר"ת גם לטויה אשה פסולה. אלא שלדרכת המהר"ם מרוטנבורג יש חילוק בין טויה לקשירה (פרי מגדים). אמנם, דעת הט"ז היא שגם לדעת ר"ת קיים חילוק זה, וכן מבואר בהגהת מימוניות ובביאור הגר"א ס"ק א'].
דף עד/ב ירדן יוצא ממערת פמיים... ומתגלגל ויורד לים הגדול.

גבולות ארצנו הקדושה

הכרת מפת ארץ ישראל אינה עניין לטיילים ולתיירים בלבד, שכן, הלכות ודינים רבים תלויים בגבולות ארצנו הקדושה. בראש ובראשונה נוגע הדבר למצוות התלויות בארץ, מאחר שיש לידע מאלו גידולי קרקע חייבים להפריש תרומות ומעשרות, באלו איזורים נוהגים קדושת שביעית, איסור ספיחין ועוד. על פירות ארצנו אנו מברכים "על הארץ ועל פירותיה", ואילו על פירות חו"ל נברך "על הארץ ועל הפירות". כמו כן, מאחר שאסור לצאת מן הארץ לחו"ל, יש לדעת אלו מקומות אינם נחשבים כחלק מארץ ישראל. גם השוכר בית בארץ ישראל חייב במזוזה מיד עם כניסתו לדור בו, לעומת השוכר בית בחוץ לארץ, שחייב במזוזה רק לאחר שלושים יום. סעודת חנוכה בית בארץ ישראל היא סעודת מצווה, לעומת סעודה זו בחו"ל (לדעת באר שבע שו"ת סי' ע'). ובכן, איה הם הגבולות הארץ?

לנושא זה נזקקו רבים מן הפוסקים, ואף ספרים רבים נתחברו על כך. הקושי באיתור הגבולות המדוייקים נעוץ בעובדה, שאלו נמסרו בתורה, בנביא ובדברי חז"ל תוך ציון מקומות ואתרים שבצוק העיתים ומחמת אורך הגלות נשתנו שמותיהם ונשכח מקומם.

חשיבות בירור מקומו של הגבול הדרומי: כיום, הגבול הקשה ביותר והחשוב ביותר לביורור הוא הגבול הדרומי. הקשה ביותר, מפני הספיקות הרבים לגביו, והחשוב ביותר, מפני שבשנת השמיטה, משום קדושת שביעית ואיסורי ספיחים [האוסרים באכילה את כל הירקות שבגבולות הארץ] מדקדקות ועדות השמיטה להביא פירות וירקות מחו"ל, כלומר, מעבר לגבולות ארץ ישראל המקודשת. מכיון שיבול רב מצוי בשטחי הערבה שבדרום ארץ ישראל, יש לקבוע מהיכן ניתן להביא סחורה ללא כל חשש. בנושא זה חלוקים הפוסקים בזמננו, ולא כאן המקום לפרט את הדעות הרבות בענין ואת מקורותיהן.

הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל, בספרו דרך אמונה (הל' תרומות פ"א הל' ז'), נזקק אף הוא לביורור נושא הגבולות המובא ברמב"ם (שם) והציע דרך חדשה לפתרון שאלה חמורה זו, על פי סוגייתנו, כלהלן.

ירוחם - בתוך הגבול. מצפה רמון - מחוצה לו: בגמרתנו נאמר, כי שבעה ימים וארבעה הרתות מקיפים את ארץ ישראל. לאחר שהוא מוכיח ש"מקיפים" פירושו סביב סביב [כלשון התלמוד הירושלמי (כלאים פ"ט דף ל"ט): "סובבין" את ארץ ישראל], הוא תמה: הלוא הגבול הדרומי ריק מימים ומנהרות, והיכן הוא הים המקיף מדרום? את התשובה הוא מוצא בדברי הברייתא בסוגייתנו האומרת: "ירדן יוצא ממערת פמיים ומהלך... ומתגלגל ויורד לים הגדול". הוי אומר, הירדן מקיף את ארץ ישראל גם מדרום, מים המלח עד הים התיכון! [הגם שהוא זורם ממערב למזרח, כותב הגר"ח, עדיין נחשב כמתגלגל אל הים כיון שהוא מחובר אליו] והיכן? מספר הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, כי הביט במפה וגילה, כי קיים נחל בשם נחל צין, המתחיל בקצה ים המלח ונמשך עד ואדי אל עריש שהוא נחל מצרים [הקצה הדרומי מערבי של ארץ ישראל לדעת הגאונים]. ואף שהנחל מפסיק קצת באמצע, יתכן שהוא מחובר במקומות אלו מתחת לפני האדמה. זהו אם כן הגבול הדרומי של ארץ ישראל! לפי זה, מסיק הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, העיר ירוחם מצויה בתוך הגבול, ואילו היישוב מצפה רמון הינו מחוצה לו. אלא, שבמסקנת דבריו הוא מסיים "ולמעשה צריך עיון". הוא אף מצרף מפה גדולה לתיאור הגבולות, ולידה מכתבו של חותנו הגר"ש אלישיב זצ"ל הכותב, שעל אף שהדברים בנויים ומיוסדים על מקורות נאמנים מן הש"ס והראשונים, עם כל זה אי אפשר להורות להלכה למעשה בדבר עדי יבוא משיח צדקנו (וע"ע בספר משמר הלוי על בכורות, משא ומתן בין המחבר להגר"ח קנייבסקי בעניין).

ימים ארוכים צעד רבי אריה בדרכים, עד שזכה להגיע לפתחה של ישיבת ואלאזין. אם חשב שנכונה לו מעט מנוחה, אזי, במהרה גילה להוותו את טעותו. **בתום** יום הלימודים היו תלמידי הישיבה פורשים לשנת הלילה בפינימית הישיבה, שלא היתה אלא ספסלי בית המדרש. בחור בחור וספסלו. עם התחלת זמן הלימודים היו תלמידי הישיבה נאלצים 'לתפוס' לעצמם חזקה על ספסל, עליו הדביקו מודעה "בחזקת פלוני אלמוני". היו מתמידים שחלקו ספסל בשותפות עם מתמיד נוסף. כל אחד ישן חצי לילה... גורלו של רבי אריה לא שפר עליו. הוא אחר להגיע אל הישיבה מפאת הצעידיה הרגלית הארוכה, וכך לא נותר ספסל עבורו. **ללא** ספסל, הוי אומר, ללא מקום להניח את ראשו! **משראה** כך, החליט לעזוב את ספסליו כדי שבתחילת תקופת הלימודים הבאה הוא יוכל לנסוע ברכבת מביתו, ולהספיק להגיע לישיבה בזמן כדי לתפוס ספסל לעצמו! **בין** לבין, קיבץ רבי אריה פרוטה לפרוטה, עד שעלה בידו לצבור מומן המספיק לרכישת כרטיס לנסיעה ברכבת.

חלפה עברה לה עונת הלימודים, ורבי אריה שב רגלי לביתו. הן כסף לנסיעה זו לא חסך. משעמדה תקופת הלימודים הבאה בפתח, עמד רבי אריה ונפחד נרגשות מבני משפחתו, כשבכיסו המצלצלים הנכספים, אשר באמצעותם ימצא לעצמו מקום לינה "מסודר". **התרגשות בני** המשפחה גאתה, וכל אחד מהם הרעף את ברכותיו ואת איחוליו על ראש הבן היקר. לפתע, שם רבי אריה לב כי תוך דקות ספורות הוא עלול להחמיץ את הרכבת שאמורה לצאת לדרכה וחלומו היקר יתנפץ למרגלות בית התיבות. **ניתן** היה לשמור את נשימותיהם החפוזות של ילדי תלמוד תורה "עץ חיים", בעת שישבו מול רבי אריה לוין, אשר תיאר להם את ריצתו החפוזת בתוך קהל רב. כיצד חפן את מיטלטליו בידו האחת, ובידו השנייה אחז בכובעו לבל יישטמ ממנו. והנה, שוד ושבר. נעלו השמאלית נשמטה מכף רגלו, אך צפירתה של הרכבת, אשר בישרה על יציאתה הקרובה לדרכה, האיצה בו להמשיך הלאה כשנעל אחת לרגלו. לבסוף, הצליח רבי אריה לעלות על הרכבת, וכשנעל אחת בלבד לרגליו פסע הנער על מפתן הישיבה. הפעם היה לו ספסל "בחזקת אריה".

היו ימים. היו ימים שבהם נדרשו מאדם כוחות נפש אדירים כדי לזכות לטעום מצוף התורה. מי שחשקה נפשו בתורה נאלץ לעבור מסלול נסיונות ויסורים. לומדי הדף היומי בתקופתנו מודים לבורא עולם, המאפשר להם ללמוד תורה מתוך הרחבת הדעת, ללא ניסיונות כה קשים וטרחה רבתי המייגע את נפשו של האדם.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף עג/ב וחר תבור כמה הוי **שמינית שבשמינית גאווה מניין?** בסוגייתנו נאמר, שגובהו של הר תבור הוא ד' פרסאות. בכל פרסה יש ארבעה מיל ובמיל אחד יש אלפיים אמה. נמצא, שגובהו של הר תבור הוא שלושים ושתיים אלף אמה. **כתוב במדרש** (בראשית רבה פרשה צ"ט ד"ה א'), שכאשר ביקש הקב"ה ליתן תורה לישראל, תבע הר תבור את הבכורה בגין גובהו, אולם, הקב"ה הניח את כל ההרים והגבעות ובוחר בהר סיני הנמוך, כדי ללמד את מידת הענווה (סוטה ה/א), ככתוב (ישעיהו נז/טו) "ואת דכא". והנה מבואר במדרש (רבה, פרשת בא), שגובהו של הר סיני הוא חמש

דף עה/א עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לוויתן

מי ישחט את שור הבר שיאכל ב"סעודת לוויתן"?

בעמודים אלו מתארת גמרתנו את סעודת הצדיקים לעתיד לבא. המנה המרכזית בסעודה זו תכלול את בשרו של הלויתן ואת בשרו של שור הבר המכונה "בהמות". עניינה של "סעודת לוויתן" לעתיד לבוא, מצריך ביאור, שהרי מדובר בעולם הבא, שלכאורה אין בו אכילה ושתייה.

בפירוש רבינו בחיי [שחובר בסרגוסה שבספרד לפני כשבע מאות שנה] לפרשת בראשית (א/כא), מופיעים שלשה ביאורים בנושא זה, על פי ה"פשוט", ה"שכל" וה"קבלה". על דרך הפשט מביא רבינו בחיי בשם מורו הרשב"א, שיש מקום לענייני אכילה ושתייה גם לעתיד לבוא, משום שיש בכחם של מאכלים שונים להביא את האוכלם לידי השגות מיוחדות. לכן, הוכן מאכל צדיקים לעתיד לבוא שעל ידו ישיגו את ההשגות הגבוהות שישפיעו באותו זמן, השגות שאי אפשר להשיגן בעולם הזה. מאכלים קדושים אלו יהיו דומים למן שירד מן השמים והיה מאכל רוחני למקבלי התורה [רבינו בחיי משער, שזמנה של סעודה זו יהיה בסוף התקופה בה עדיין תהיה נשמה בגוף, ומיד לאחר מכן יתבטלו הגופים וצדיקים ישבו ויהנו מזיו השכינה].

דברים נשגבים אנו מוצאים בדברי הגאון מוילנא המפרש, כי "סעודת לוויתן" הוכנה להתגלות סודות התורה. הגאון רבי יצחק אייזיק חבר, מתלמידי תלמידיו של הגר"א, מסביר על פי זה את דברי הגמרא לעיל, לפיה הקב"ה הרג את הנקבה וסרס את הזכר. עומקם של הדברים הוא, שהקב"ה מנע בעולם הזה את גילוי טעמי המצוות, כמו גם את גילוי סודות התורה, כדי שלא תתבטל הבחירה בקבלת עול מלכות שמים, כאשר הכל יהיה ברור צח ונהיר (ראה מכתב מאליהו ח"ה עמוד 202).

בגמרא (חולין סז/ב) נקבע, כי לוויתן זה דג טהור הוא. הראשונים (ראה הערוך ערך ק"א וראב"ן סי' ס"ט) מבארים, כי למרות שהלויתן נושא סנפיר וקשקשת, שהם שני סימני הטהרה של דגים טהורים, נדרשה הגמרא לקבוע שהלויתן טהור, משום שבסוגייתנו הוא מתואר כנחש ותנין, וניתן היה להסיק מכך שהוא אסור באכילה. מכאן אנו למדים, כי בעל החיים שבימינו מכונה לוויתן, אינו הלויתן המדובר בגמרתנו, שהרי הלויתן בן זמנינו אינו בעל קשקשים, ומלבד זאת הוא ממשפחת היונקים, בעוד שבגמרא (עבודה זרה מ/א) מבואר, כי הדגים היונקים טמאים הם, לעומת מטילי הביצים, הטהורים.

במדרש רבה (ויקרא פרשה י"ג) נאמר, כי לעתיד לבא הקב"ה יחרחור מלחמה בין הלויתן לשור הבר, במהלכה "בהמות [שור הבר] נותץ ללויתן בקרניו וקורעו, ולוויתן נותץ לבהמות בסנפיריו ונחורו", ומבשרם תעשה הסעודה שלה אנו כה מייחלים. במהלך הסעודה, מספר המדרש, ישאלו הצדיקים את הקב"ה היאך ניתן לאכול את בשרו של שור הבר שלא נשחט כדת וכדין אלא נקרע על ידי סנפירי הלויתן, והקב"ה יענה להם, כי "תורה חדשה מאיתי תצא". לדעת מפרשים אחדים כוונת המדרש היא, שהוראת שעה תהיה מלפניו יתברך לאכול שור זה, למרות שלא נשחט כדין (יפה תואר). אולם, יש המבארים, שבעל מדרש זה סובר כדעה ש"מצוות בטלות לעתיד לבא" (ראה נדה סא/א ובמהרי"ץ חיות שם).

השיטה ש"מצוות בטלות לעתיד לבוא", הנתונה במחלוקת בגמרא במסכת נדה (שם), מוזכרת בסוגייתנו (עב/א) בהקשר להטלת ציצית בבגד של מת. בעלי התוספות (עב/א ד"ה "פסקי חזא") מביאים את דברי רבינו חיים כהן צדק, אשר לדעתו אין להטיל ציצית לתכריכי המת, חרף דברי הגמרא במנחות (מ/א) המחייבת להטילה, משום שאנו פוסקים שמצוות בטלות לעתיד לבוא, ולכן, למתים שיקומו לתחיה לעתיד לבוא לא יהיה צורך בציצית.

האם דעה זו, שמצוות בטלות לעתיד לבוא, ושכאמור יש הפוסקים כן להלכה, עומדת בניגוד לעיקר התשיעי ש"זאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו?" הגר"א וסרמן ה"ד, עונה על כך ("קובץ שיעורים" ח"ב סי' כ"ט): גם זו, שמצוות בטלות לעתיד לבוא, הלכה היא מהלכות התורה, שניתנה עוד במעמד הר סיני וקיימת עד עתה, ואין כאן, איפוא, "תורה אחרת".

דף עו/א וחכמים אומרים לא קנה עד שימכנה או עד שישכור את מקומה

מכירת חמץ כיצד?

יסוד חשוב, שנתבאר על ידי בעלי התוספות בסוגייתנו, מאפשר פתרון נפלא למכירת חמץ. כידוע, אחד מדרכי הקניינים של מטלטלין הוא קניין 'משיכה', שנעשה על ידי שהקונה מושך את החפץ אליו ובכך הוא רוכש אותו. והנה, בעלי התוספות (ד"ה ספינה נקנית במסירה) מפרשים, כי סוגייתנו עוסקת באדם המבקש למכור את ספינתו על ידי קניין משיכה בלבד ולא בשאר קניינים, ואומרת, כי אף על פי כן רשאי הקונה לקנות את הספינה על ידי שכירת המקום שבו היא נמצאת. ומבארים האחרונים, כי למרות שבעל הספינה פירש שהוא מוכן למכור אותה בקניין משיכה בלבד, מועילה גם שכירות המקום לקנותה, מאחר שעניין אחד להם לקניין משיכה ולקניין על ידי שכירות מקום. שכן, בקניין משיכה הקונה מכניס את החפץ לרשותו, וגם השוכר את מקום החפץ, מכניס את החפץ לרשותו על ידי שהפך את מקומו לרשותו שלו. מעתה, אף שהמוכר מקפיד

מאות אמה. חישוב קל ילמד, כי גובהו של הר סיני הוא שמינית שבשמינית מגובהו של הר תבור, שהרי חמש מאות אמה הן אחד חלקי שישים וארבע -שמינית שבשמינית - משלושים ושתים אלף אמה. **זהו, איפוא,** אומר הרבי רבי העשיל מקראקא זצ"ל, המקור לכך שתלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה שבשמינית של גאוה... (חנוכת התורה).

דף עג/א האי גלא דמטבע

"מקל" ראשי תיבות של...

בסוגייתנו אומר רבה, שיורדי הים סיפרו לו, כי גל ים המאיים להטביע ספינה נראה מרחוק כאשר לבת אש לבנה הולכת לפניו. וכאשר נגלה להם גל מעין זה הם מכים בו באלה עליה חקוקות מילים מסוימות הכוללות את שמו של הקב"ה, והגל המאיים נח מזעפו. **רבי נחמן מברסלב זצ"ל** (ליקוטי מוהר"ן ח"א) היה רואה במעשה זה משל להתמודדות האדם בחייו, וכך היה אומר: "גלא דמטבע לספינתא", היינו: היצר חפץ להטביע את ספינת ישראל ו"מתחזי כי צוציתא", הוא עוטה כמין קדושה וטהרה כדי לפתות את הלבבות. או אז, אין ליהודי עצה, כי אם להכותו במקל שעליו חקוק שם ה', הלא היא התורה הקדושה, שהרי "קוב"ה ואורייתא חד הוא", כדברי תנא דבי ר' ישמעאל (סוכה נב/ב) "אם פגע בך מנוול זה, משכחו לבית המדרש".

החתם סופר זצ"ל (בסוגייתנו), הטעים גמרא זו באופן מעניין וכתב, כי מעשה זה הוא משל על ים החיים הסוער על האדם, שאין לו כי אם להאחז באמונה בקב"ה, שישעו מכל מצוקותיו. זהו ה"מקל" אשר זו הכו הספינים, שהרי "מקל" ראשי תיבות מעולם קוינו לך.

דף עג/ב היא אקרוקתא

הצפרדע, התנין והעורב

רבה בר בר חנה מספר בסוגייתנו על צפרדע ענקית שחיו עיניו, והיא בגודל של עיר בת שישים בתיים! לאחר מכן הופיע תנין גדול ובלעה, וסופו של התנין שנבלע במעיה של עורב נקבה אדירת ממדים. כאשר כל המטען העצום בבטנה פרחו העורב והתיישבה לה על ענף של אילן כדרך העופות, ולמרבית הפלא החזיק האילן את המשא הכבד ולא קרס תחתיו. הריטבי"א בפירושו לאגדות אלו מבאר, כי משל זה מתייחס למלכות בני ערב, אשר מעורבים ממספר אומות [כידוע, עבר מוחמד ממדינה למדינה והכריח את יושביה להתאסלם], והם שולטים על עם ישראל. אולם, האילן הבא לסמל את נפלאות ה', מחזיק אותנו ומחיה אותנו. ומסיים הריטבי"א: "וגדול כוחו של אילן נפלאות השנית, שיכולים ישראל לחיות עמהם ולקיים תורתם ביניהם, ואלמלא שאנו רואים לא היינו מאמינים!!"

דף עג/ב ההוא טייעא

מורה דרך מצאצאי עשרת השבטים

מידי פעם מתפרסמים עדויות ומחקרים שונים אודות צאצאי עשרת השבטים הפזורים במקומות רחוקים ובמדבריות נידחים. אסמכתא מעניינת לכך אנו מוצאים בסוגייתנו, בה מספר רבה בר בר חנה, כי במסעותיו במרחבי המדבר שימש לו מורה דרך בעל חזות של סוחר ערבי שהראה נפלאות. **ה"בן יהודע"** (בסוגייתנו) כתב, כי לדעתו, אותו אדם היה יהודי מצאצאי עשרת השבטים האבודים, אשר שכן במדבר הגדול המצוי בין ערי תימן לערים ג'דה ומכה הנמצאות כיום בערב הסעודית.

דף עד/א כל תלתין יומי

לזעוק משה אמת בעולם הזה...

גמרתנו מספרת כי באחד ממסעיו של רבה, הוא ראה את אנשי קרח שבלועים בעומק האדמה. האדם שנלווה לרבה והדריכו, סיפר לו, כי פעם בשלושים יום אנשי קרח מתגלגלים למקום זה מן הגהינום, ומטבורה של האדמה הם זועקים "משה אמת ותורתו אמת". **רבי נחמן מברסלב ז"ע** אמר על כך, כי רואים אנו כי לשם זעקתם "משה אמת" חייבים היו לרדת לעולמנו, משום שזעקת תשובה ומחילה אינה יכולה להיות בגהינום, כי אם בעולם הזה. ללמדנו, שרק בזוה העולם ניתן לחזור בתשובה (ליקוטי מוהר"ן י"ט).

דף עה/ב כיצד במשיכה קורא לה והיא באה או שהכישה במקל ורצתה לפניו

"קנין משיכה" בעם ישראל

קניין משיכה בבעל חיים, ניתן לעשות בשני אופנים. א. לקרוא לבעל החיים שיבוא אל הקורא.

שהבעלות על ספינתו תועבר לקונה על ידי קניין משיכה בלבד, ניתן לרכוש אותה ממנו גם על ידי שכירת מקומה.

על פי יסוד זה ניתן לפתור בעיה חמורה שהתעוררה לגבי מכירת חמץ. הלכות הקניינים נתחדשו ברובן לגבי יהודים בלבד, ולא לגבי נכרים, אשר אינם יכולים לרכוש חפצים ברוב הקניינים התקפים אצל יהודי. מאחר שכמעט אין מעשה קניין המוסכם על כל הדעות שהגוי יכול לרכוש על ידו מטלטלין, הפתרון היחיד הוא למכור לגוי את כלי החמץ בשני קניינים נפרדים, בקניין כסף ובקניין משיכה. פעולות אלו, לכל הדעות, מעבירות את החפץ לרשות הנכרי.

אלא, שבפנינו ניצבת בעיה טכנית שאינה ניתנת לפתרון, והיא, חוסר יכולתו של הנכרי לעשות קניין משיכה בכל הכלים שמבקשים למכור לו והנמצאים בבתי רבים. אולם, לפי דעת בעלי התוספות, הפתרון פשוט להפליא. יש להשכיר לנכרי את המקום אשר בו נמצאים כלי החמץ, ולאחר מכן לרכוש אותם בקניין משיכה. שהרי, יסוד הניחו לנו בעלי התוספות, שקניין כלים על ידי שכירת מקומם, מהותו הוא כקניין משיכה, הוי אומר, הכנסת הכלים לרשות הקונה (תורת הקניינים ח"ב פ"ח ס"ק ר"ה).

דף ע"ב/ב מכר את הצמד

מה פירוש המילה "דולר"

מעשה בהנהלת ישיבה מסויימת בירושלים שרכשה ספר תורה מסוחר סת"ם, ואף תמורתו בסך עשרים ושנים אלף דולר סוכמה ביניהם. כאשר מזכיר הישיבה בא אל הסוחר כדי לשלם לו את המגיע לו, הוא הביא עמו שקלים, אך הסוחר סירב לקבלם ממנו בטענה, כי סוכם על דולרים. אני רוצה דולרים של ארצות הברית, טען הסוחר, ולא שקלים בערך של דולרים. לעומת זאת, טענה הנהלת הישיבה, כי אמנם סיכמו ביניהם שהסוחר יקבל \$22,000, אך כוונתם היתה לתשלום שיהא לפי ערכו של הדולר, ולא לתשלום בפועל במטבע חוץ. שני הצדדים הגיעו לדין תורה בפני בית הדין בירושלים, שהוכיח מסוגייתנו כטענת אחד הצדדים כהלך.

סוגייתנו עוסקת רבות בעסקי מכירות שפרטיהן לא הובהרו בין הצדדים לעיסקה, ובשל כך נוצרו אי הבנות בין הקונה למוכר. כגון, אדם שביקש לרכוש "צמד", היינו, העול שמניחים על צוואר השור, ולתומו סבר כי בכך הוא גם רוכש את השור עצמו, משום שיש אנשים, אם כי מועטים בלבד, המכנים גם את השור כ"צמד". ואילו המוכר טען, כי לא העלה על דעתו למכור את השור, אלא את הצמד בלבד. בנושא זה נחלקו רבי יהודה וחכמים, ולהלכה נפסק כדעת חכמים, שהמוכר רשאי להעביר ליד הקונה את הצמד בלבד ללא השור, על אף שבסכום שסוכם בין המוכר לקונה ניתן לרכוש שור וצמד יחדיו. זאת, מאחר שעיקר הלשון "צמד" משמעה, צמד בלבד ללא שור. כלומר, המילה "צמד" אינה מילה נרדפת למילה שור, אלא מעטים בלבד משתמשים בה כדי לכנות בה את השור ביחד עם הצמד. לפיכך, אנו תולים, שהמחיר הגבוה ששולם על ידי הקונה ניתן כמתנה למוכר, אך לא תמורת השור [לדעת הרשב"ם (ד"ה ורבנן סברי), כלל זה תקף דווקא כאשר המוכר מוחזק בדמים, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. אולם, לדעת הר"ן והרמב"ן, בכל מקרה יד המוכר על העליונה, ומדברי ה"בית יוסף" (ח"מ סי' ר"ה) עולה שכדבריהם פסק להלכה].

הרי לנו, כי כאשר מילה מסויימת משמשת למובן מסויים, אין אדם בעולם יכול לערער על כך, אף אם מעט אנשים משתמשים במילה זו גם למובן אחר. לפיכך, למרות שיש המשתמשים במילה דולר כדי להורות בכך על ערכו של החפץ, שייקבע לפי שערו היציג של הדולר ביום המכירה, אך מאחר שדולר פירושו מטבע אמריקני, אין הנהלת הישיבה רשאית לשלם שקלים לסוחר, ועליה להעביר לידיו עשרים ושנים אלף דולר טבין ותקילין (פס"ד - ים דיני ממונות ובירורי יהדות ג' פס"ד בעמוד מ"א).

על דברים אלו יש להעיר, כי כלל לא ברור שהמילה "דולר" אינה משמשת לשני הדברים כאחת, גם לשטר האמיתי וגם לשער היציג. מכל מקום, ברור, כי יש לנוח כמנהג המדינה. ולכן, בעסקי נדל"ן, גם בתקופות שהיו נוקבים מחיר בדולרים, ידוע, שאין צריך לשלם דולרים ליד המוכר, כי אם את ערכם בשקלים. לעומת זאת, יש ענפי מסחר, כגון, בענף היהלומים, אשר בהם נהוג לשלם בדולרים תמורת הסחורה [יש לציין כי קיים נידון נפרד, אם תשלום בשקלים לפי ערך שער מכירת מטבע הדולר, נחשב כתשלום דולרים ממש. ואין המתחייב צריך לשלם במטבע הדולר דווקא].

ב. להכות בבעל החיים שרוץ ממנו והלאה. **אומר היה רבי בונים מפשיסחא ז"ל**: גם כאשר הקדוש ברוך הוא יבוא לקנות את עם ישראל ולמשכם אליו, שני דרכים יהיו לפניו: לקרוא להם אליו, או, חלילה, להכותם, "הכיתה במקל ורצתה לפניו".
לכן, אנו מבקשים מהקב"ה: "משכני אחרך נרוצה" (שיר השירים א/ב). משיכה זו שאתה מבקש לקנותנו בה, אנא, תהא באופן של "אחרך נרוצה", ולא, חס ושלום, על ידי "הכיתה במקל ורצתה לפניו".... (מדרש שמחה).

דף ע"א/א פני משה כפני חמה,

פני יהושע כפני לבנה **אוי לה לאותה בושא** בגמרתנו מובא, שכאשר מת משה רבינו ע"ה ויהושע בן נון מונה למלא את מקומו, "זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושא, אוי לה לאותה כלמיה". פירושים וחיידודים רבים נאמרו על דברי גמרתנו, ולהלן לקט מעניין.

פעם נכנס האדמו"ר מגור בעל ה"פני מנחם" זצ"ל, לבית המדרש, וכאשר נוכח בערימות הספרים שהוצאו מהארונות ולא הושבו אליהם, אמר: ידוע, שמשה רבינו ע"ה ביקש שבניו ימלאו את מקומו בהנהגת עם ישראל, אך הקב"ה אמר לו, שיהושע אשר "היה משכים ומעריב בבית הועד שלך לסדר הספסלין ופורס את המחצלאות" (ילקוט שמעוני פ' פינחס רמז תשע"ו), יזכה בהנהגה זו.

לפיכך אמרו זקני אותו הדור, "אוי לה לאותה בושא", אילו לא בושנו לסדר את ספסלי בית המדרש, גם אנו היינו זוכים לדרגה גבוהה מעין זו... ("גזני הקדוש").

דף ע"א/א מחופתו של חבירו

נכוה מחופתו של חבירו

בסוגייתנו אומר רבי חנינא, שבעולם העליון "כל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו".
אומר היה רבי ישראל מרוזין זצ"ל, שעיקר השכר בעולם הבא, ניתן עבור מצוות ומעשים טובים הנעשים לשם שמים, ללא פניות וללא התפארות. זו היא, אפוא, כוונת דברי רבי חנינא, שבעולם הבא כל אחד ואחד נכוה "מחופתו" של חבירו, היינו: לפתע הוא יגלה את המעשים הטובים המוחפיים, המוסתרים של חבירו, שנדמה היה בעיניו כיהודי פשוט...
דף ע"א/א מחופתו של חבירו

לעילוי נשמת

הר"ר **קלונימוס קלמן דוד**

גרינבוים ז"ל

ב"ר שמעון ודבורה הי"ד נלב"ע י' באלול תש"ע

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרב **דוד יהודה זצ"ל**

ב"ר חיים גדליהו בנט זצ"ל נלב"ע י' באלול תשל"ג

וזוגתו הרבנית **אסתר** ע"ה

ב"ר שלמה צבי הברמן זצ"ל נלב"ע י"ט בסיון תשל"א

תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **נחמה ליבא בטלמן** ע"ה

ב"ר אברהם שמואל מנא ז"ל נלב"ע ז' באלול תשנ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **צפורה הויזמן** ע"ה

ב"ר יחיאל ז"ל נלב"ע ה' באלול תש"ע

תנצב"ה

הונצחה ע"י בעלה ידידו הר"ר **שמואל הויזמן** ומשפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף מיץ** זצ"ל

ב"ר מרדכי זצ"ל נלב"ע ט' באלול תשל"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

